

SUMMARY

N. Degtyar. A methodology of pupil's article experience of a main school.

The article is devoted to the considering of the problem of artistic experience's forming of pupils of general school. The author propose to use a kind of folk art as a painting on the glass in the system of esthetic bringing-up as actual means of artistic experience's forming of general pupils forming.

Key words: artistic experience, method of forming, pupils of general school, painting on glass, esthetic bringing up, author's methodic.

УДК 37.016:821

Т. І. Дятленко

Глухівський національний педагогічний
університет ім. О. Довженка

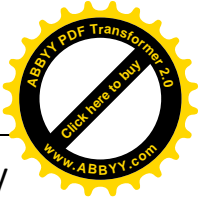
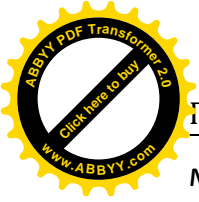
ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО УРОКІВ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядається малодосліджена проблема залучення суміжних видів мистецтва у процес вивчення учнями літератури. Детально розкриваються умови застосування театральної педагогіки з метою пробудження інтересу школярів до драматичних творів і подолання труднощів сприймання й повноцінного осмислення їх. Автор статті пропонує свої прийоми роботи над драматичним твором у основній школі – інсценування, рольові ігри.

Ключові слова: міжмистецькі зв'язки, інтерес, прийоми театральної педагогіки, інсценування, рольові ігри.

Постановка проблеми. Нові підходи до вивчення літератури на сучасному етапі визначені в останніх державних документах, зокрема в «Концепції літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі», «Державних стандартах базової і повної освіти» тощо. Автори яких наголошують, що вивчення літератури в середній школі вимагає тонкого й обережного ставлення до мистецтва слова. Специфічні методики вивчення навчальних дисциплін, що забезпечують літературну освіту, мають ґрунтуватися передусім на розумінні законів словесності. Усвідомленню власне художніх особливостей літератури повинні сприяти й здобутки сучасної педагогічної науки. Формування особистості засобами літератури тільки тоді може бути здійснено ефективно, коли не літературу будуть «підтягувати» до потреб особистості, а коли учень крок за кроком буде йти до вершин письменства, коли духовне зростання до мистецтва стане для нього важливою життєвою потребою. Літературу слід вдумливо й поступово пізнавати як мистецтво, чого не можна здійснити без живого інтересу дитини до самого процесу набуття літературної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. У методиці вивчення літератури на сьогоднішній день накопичено чималий досвід залучення суміжних

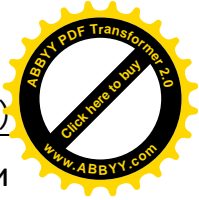
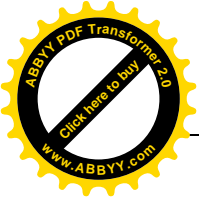
мистецтв до процесу вивчення літератури в школі. Активно окреслену проблему досліджено у працях Н. Волошиної, С. Жили, Л. Овдійчук, Л. Фурсової, Т. Бабійчук та ін.

Питання взаємодії літератури з театром і театральною педагогікою досліджено недостатньо. Через це й виникла потреба розробки окресленої теми, оскільки театральне мистецтво розвиває емоційну культуру особистості, соціально значуще ставлення до мистецтва слова, спеціальні художні здібності, творчу уяву, образне мислення, естетичні почуття, виховує емоційну й інтелектуальну готовність для сприймання художнього твору, формує естетичний смак та пробуджує стійкий інтерес до літератури.

Мета статті – розкрити умови застосування театральної педагогіки на уроках літератури з метою пробудження інтересу школярів до драматичних творів і подолати труднощі сприймання й повноцінного осмислення їх.

Виклад основного матеріалу. Проблема пробудження інтересу школярів до вивчення літератури вважається найважливішою у методиці викладання літератури. Оскільки від її вирішення залежить, чи стануть накопичені літературні знання мертвим багажем, чи навпаки – активним набутком школяра. Завдяки інтересу як знання, так і процес набуття їх можуть стати для учня основним стимулом розвитку інтелекту й важливим фактором виховання всебічно розвиненої особистості. Методисти наголошують, щоб виник у школяра інтерес до вивчення певної шкільної дисципліни чи окремих її розділів, учителю необхідно враховувати такі умови:

- насамперед необхідно так організувати навчання, щоб учень сам долучився до самостійного пошуку й відкриття нових знань, вирішення завдань проблемного характеру;
- інтерес до навчання стійкіший за умови урізноманітнення видів діяльності на уроці;
- для пробудження інтересу в учнів до вивчення певного матеріалу необхідне усвідомлення важливості й доцільності опрацювання конкретної навчальної дисципліни й окремих її розділів;
- чим більше новий матеріал пов'язаний із раніше набутими знаннями, тим він цікавіший для учня;
- навчання повинно бути важким, але посильним;
- чим частіше й об'єктивніше оцінюється робота учня на уроці, тим цікавіше йому працювати;
- новизна навчального матеріалу, емоційна реакція й зацікавленість самого вчителя з величезною силою впливають на учня, на його ставлення до навчання.

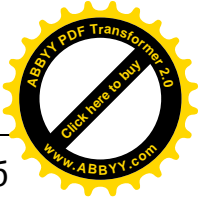
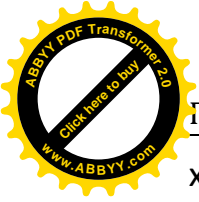
Реалізувати учителю названі умови можливо лише застосовуючи нестандартні форми організації навчального процесу на уроці. Віднесемо до таких уроки із застосуванням основ театральної педагогіки. Методисти Г. Степанишин, Є. Пасічник, Н. Волошина у своїх працях наголошували, що учителю літератури необхідно бути обізнаним із акторським мистецтвом, аби зацікавити, заінтригувати своїх учнів. Безперечно, театр відіграє важливу роль не лише у формуванні професійної компетентності учителя-словесника, а й незамінний у процесі навчання й виховання школярів.

Найбільш правильний шлях вирішення цього питання – це особистий театральний досвід учителя, організація театральної студії чи драматичного гуртка в школі. Досвідчений і творчий учитель знає, збагачуючи театральний досвід підлітка, він розкриває йому глибину й різноманітність людських почуттів і пристрастей, розвиває його особисте духовне життя, пробуджує творчі здібності. Як показує досвід, юний глядач виявляє бажання випробувати себе на сцені, стати актором. Учителі-практики засвідчують позитивний вплив занять у драматичному гуртку на розвиток дитячого інтелекту, читацьких уподобань, на емоційну культуру, уміння невимушено триматися перед аудиторією, вироблення чіткого й інтонаційно багатого мовлення, на формування почуття відповідальності.

Традиційно у методичних працях сучасних учених (Б. Степанишин, Є. Пасічник, Н. Волошина, А. Градовський, С. Жила, Г. Токмань, О. Куцевол, Л. Овдійчук, Т. Івахненко та ін.) особлива увага приділяється особливостям сприймання учнями різних вікових категорій драматичних творів і пошукам таких прийомів роботи, які з урахуванням художньої специфіки драми як специфічного роду літератури полегшили б засвоєння її школярами в єдності змісту і форми.

Детально простудіювавши наукові праці методистів, психологів, шляхом узагальнення спробуємо назвати умови, необхідні для подолання труднощів сприймання учнями-читачами сприймання драматичних творів. Зазначимо, що дотримання їх вимагає певної системи:

- організація шкільної драматичної самодіяльності, яка б була тісно пов'язана із уроками літератури і забезпечувала критичне знайомство школярів із п'єсою і її сценічними можливостями;
- підготовка учнів до свідомого читання й аналізу драматичного твору:
 - а) самостійне інсценування невеликих епізодів (складається уявлення про «технологію» драматичної творчості, що сприяє зануренню у художню форму драми);
 - б) методично правильно організований аналіз драматичного твору (поняття конфлікту драматичного дійства, засоби його вираження,

характеристика драматичного персонажа, значення мовлення дійових осіб п'єси тощо);

в) обов'язкове читання вголос драматичного твору на уроках літератури (реалізація тієї художньої енергетики озвучених реплік, на яку драма розрахована);

– аналіз драми з урахуванням її специфічних художніх якостей (драма як особливий рід літератури);

– звернення до професійного театру відповідно до завдань літературної освіти й розвитку учнів.

Підбиваючи підсумок, наголосимо, що один із найважливіших етапів залучення учня до театральної культури – це підготовка його як висококваліфікованого читача драматичного твору, першооснови театру.

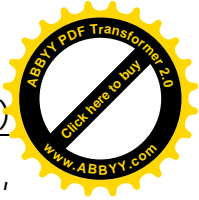
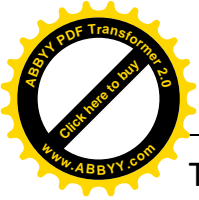
На цьому етапі й набувають сили закони театральної педагогіки, урок повинен бути розписаний і структурований за подіями, як спектакль за явами й актами. Цей етап підготовки уроку називається педагогічним проектуванням.

Уроки вигідно вирізняються, якщо учитель сам володіє театральними прийомами організації педагогічної діяльності. Організувати роботу на уроці допомагають соціоігрові прийоми, які пропонує учителям театральна педагогіка [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7]. Застосування сучасних інтерактивних форм навчає учнів працювати в малих групах, а це робота учнів у різних позиціях, зміна лідерства, рольових функцій. Застосовуючи техніку «навчаючись – учу», учитель досягає максимальної взаємодії між членами класного колективу для обміну інформацією, для вирішення проблемних запитань і завдань.

Сучасні ТЗН дозволяють учителю активно застосовувати й такі види роботи, як перегляд відеофрагментів чи театральних постановок, чи кіноверсій творів, які пропонуються шкільною програмою для текстуального вивчення. Зіставлення тексту художнього твору із театальною версією окремих сцен підсилює емоційність аналізу, розширює знання й уміння учнів.

Рольові ігри також мають величезний творчий потенціал і можливості. Запропонуємо деякі: «Уяви себе в ролі режисера, який проводить кастинг серед акторів для постановки п'єси», «Уяви себе в ролі художника-декоратора», «Уяви себе в ролі художника-костюмера», «Уяви себе в ролі музичного оформлювача» тощо. Щоб виконати названі рольові ігри, учні відчуватимуть брак інформації, а отже, змушені будуть звернутися до опрацювання додаткових джерел.

Інценівки окремих епізодів створюють на уроці сприятливу емоційну атмосферу для сприймання й поглибленого осмислення літературних творів.

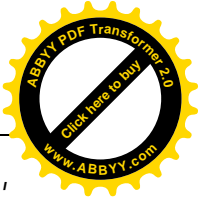
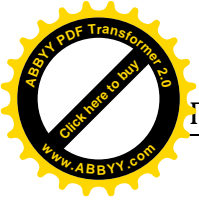
Такі заняття допомагають підліткам розкрити індивідуальні особливості, експериментувати, демонструвати свої уміння й таланти.

Сучасний урок літератури важко уявити без театралізації чи рольової гри. В основу рольової гри як правило кладуть реальні чи можливі конфліктні ситуації, у які задіюють стільки осіб, стільки й учасників у групі. Це може бути засідання фанатів літературного твору чи книги, засідання в суді, засідання художньої ради, експертної групи тощо. Ігри можуть проходити у формі бесіди, дискусії, круглого столу, вікторини, інтелектуальної гри. Наприклад, «Моє ставлення до ведення комерційних справ Калиткою», «Яких змін зазнав Пузир 21 століття?», «Хто із персонажів виявився найбільш обікраденим у драмі І.Франка «Украдене щастя»?», «Чи завжди сучасні Лукаші своїм життям до себе «дорівнюють»?», «Чи погоджуєтесь із твердженням автора, що любов Марусі сягала неба, а Грицева – ходила по землі?»? «Ярослав Мудрий і сучасна Україна».

Рольові ігри дозволяють учителю по-новому підійти до вивчення творчості митця, відступити від традицій, штампів. Окрім цього, вони розвивають розумові й творчі сили учнів, оскільки вчать із найрізноманітніших варіантів обирати найкращий, формують волю, активність, самостійність, дають можливість відчувати радість від пізнання самого себе й своїх можливостей, допомагають соціально адаптуватися, підвищують самооцінку. Звичайно, кожна гра має свої правила, але вона не позбавляє дитину можливості імпровізувати. Так, учні можуть розказати життєву долю персонажа від першої особи. А це вимагає уміння перевтілюватися, одягати на себе чужу маску, мотивувати вчинки й поведінку. Наприклад, монолог «Калитка – комерційний шахрай», «Наталка Полтавка і жіноче щастя», «Мавка і любов до земного хлопця», «Мина Мазайло в наші дні».

Цікавими для учнів різних вікових категорій можуть біти й уявлювальні ситуативні ігри із перенесенням часових меж. Наприклад, засідання літературної кав'ярні «У салоні О. Збужко: зібрання від І. Котляревського до наших днів», «Т. Шевченко. Діалог із сучасними українцями», «Чи в огні для О. Довженка сучасна Україна?», «Чи є місце Григорію Многогрішному у наш час?».

Застосовуючи імітаційні рольові ігри на уроках літератури, учень матиме можливість спробувати себе в ролі представників різних професій. Скажімо, прес-конференції проводять журналісти, аукціони – продавці, вернісажі – екскурсоводи, концерти – співаки й актори, кінофестивалі – критики тощо.

Висновки. Учителю необхідно знати театральну педагогіку. На жаль, у вітчизняній методиці окреслене питання мало досліджене і розроблене. У практиці російських загальноосвітніх шкіл поширені й активно застосовуються театральні методики, авторами яких є А. П. Єршов, В. М. Букатов. Це соціоігрові, інтерактивні методики, які легко піддаються інтерпретації, прилаштовуються до конкретних умов і забезпечують широкі можливості як для дитячої, так і для учительської творчості.

Організаційною основою уроків літератури, за задумом авторів, є соціоігровий стиль спілкування. Застосовуючи соціоігровий стиль спілкування, наголошують автори, не можна театральну діяльність учнів зводити лише до розігрування звичайних сценок із драматичних творів. На уроках групами учнів може розіграватися будь-яка ситуація. Наприклад, сценки можуть розіграватися під час вивчення епічних творів, складного теоретико-літературного терміна, літературно-критичної статті, життєпису письменника, роботи письменника в інших видах мистецтва тощо. Підготовка й виконання таких сценок здійснюється невеликими групами (3–6) учнів безпосередньо на уроці, без довготривалих репетицій й особливої акторської майстерності.

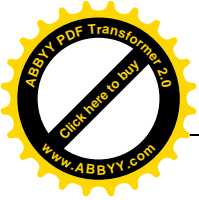
У своїй роботі «Общение на уроке, или Режиссура поведения учителя» автори наголошують, що соціоігровий стиль – це система, форма роботи вчителя на уроці літератури, а не окремі епізоди-звернення, не розминка чи розвага. Лише за таких умов можливо пробудити стійкий інтерес учнів до уроків літератури й осмисленого вивчення драматичних творів, які, на думку методистів, є найбільш складними для текстуального вивчення у межах чинної програми.

Соціоігрові театральні методики формують і тренують у сучасних учнів ті якості, які відрізняють підготовленого театального глядача: здатність співпереживати, глядацька чуттєвість до деталей, вміння помічати і зчитувати деталі, пов'язувати із цілим, уважне ставлення до інших людей, до творчості, мистецтва тощо.

Названі нами вище форми роботи – це впровадження у практику сучасної школи театральної педагогіки.

Уроки з елементами театралізації, рольовими іграми та іншими прийомами театральної педагогіки позитивно сприймаються учнями і їхніми батьками. Дитині легше комбінувати отримані знання, переносити їх на образи, зіставляти із художнім вимислом.

Так у підлітка формується нова психологія – творця, зодчого. Такий стан імпонує йому, оскільки у цьому віці дитина намагається стати дорослою, самостійною, незалежною, самодостатньою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ершова А. П. Театрально-творческие методы работы на уроке литературы: пособие для учителя / А. П. Ершова. – М. : Просвещение, 1992. – 237 с.
2. Ершова А. П. Театрально-творческие методы работы на уроке литературы как средство развития зрительной и читательской культуры школьников: метод. рекомендации в помощь лекторам и методистам ИУУ / А. П. Ершова, Т. В. Леваньшина, Л. А. Никольский; редакц. А. П. Ершовой – Ч. 2. – М. : Наука, 1982. – 352 с.
3. Ершова А. П. Уроки театра на уроках в школе: Театральное обучение школьников I-X кл. / А. П. Ершова. – Изд. 2-е. – М. : НИИ ХВ АПН СССР, 1992. – 70с.
4. Ершов П. М. Общение на уроке, или Режиссура поведения учителя : пособие для учителя / П. М. Ершов, А. П. Ершова, В. М. Букатов ; редакция А. П. Ершовой. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Моск. психолого-социальн. инст., Флинта, 1998.– 336 с.
5. Ершов П. М. Режиссура как практическая психология: (Взаимодействие людей в жизни и на сцене) / П. М. Ершов. – М. : Искусство, 1972. – 352 с.
6. Зепалова Т. С. Уроки литературы и театр: пособие для учителя / Т. С. Зепалова – М. : Просвещение, 1982. – 175 с.
7. Ильев В. А. Технология театральной педагогики в формировании и реализации замысла школьного урока / В. А. Ильев – М. : АО «Аспект Пресс», 1993. – 127 с.

РЕЗЮМЕ

Т. И. Дятленко. Использование приемов театральной педагогики как способ повышения интереса учеников к урокам литературы.

В статье рассматривается малоисследованная проблема включения смежных видов искусств в процесс изучения литературы. Детально раскрываются условия использования театральной педагогики с целью пробуждения интереса школьников к изучению драматических произведений и преодоления трудностей их восприятия и полноценного осмысления. Автор статьи предлагает свои приемы работы над драматическим произведением в основной школе – инсценировка, ролевые игры.

Ключевые слова: смежные виды искусств, интерес, приемы театральной педагогики, инсценировка, ролевые игры.

SUMMARY

T. Dyatlova. Using of theatrical pedagogy's receptions as a method of raising pupil's interest to the lessons of literature.

This article deals with involvement related kinds of art in process of literature learning by students. In details are revealed the conditions of applying theatrical pedagogy for arising interest of students for dramatic works and overcoming difficulties of perception, a full understanding of them. Author gives techniques of work with intimate, civic, landscape, philosophical lyrics in secondary school – staging, role play.

Key words: ties between arts, interest, the techniques of theatrical pedagogy, staging, role pla.